Zhodnocení Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 18.11.1983, sp. zn. Tlpjf 169/82, ECLI:CZ:NS:1983:TLPJF.169.1982.1

Číslo: 11/1984

Právní věta: Zhodnocení praxe soudů při postihu trestných činů proti rodině a mládeži a přečinu podle § 9 odst. 2 zák. č. 150/1969 Sb.

Soud: Nejvyšší soud ČSSR

Datum rozhodnutí: 18.11.1983

Spisová značka: Tlpjf 169/82

Číslo rozhodnutí: 11

Číslo sešitu: 4-5

Typ rozhodnutí: Zhodnocení

Hesla: Maření výkonu úředního rozhodnutí, Ohrožování výchovy mládeže, Podávání alkoholických nápojů mládeži, Souběh, Trest odnětí svobody podmíněný, Trestné činy proti rodině a mládeži, Týrání svěřené osoby, Ublížení na zdraví, Účinná lítost, Únos, Zanedbání povinné výživy

Předpisy: 140/1961 Sb. § 10 odst. 1 písm. c
§ 171 odst. 2
§ 184 odst. 1
§ 19
§ 195
§ 207 odst. 2
§ 212
§ 213 odst. 1
§ 213 odst. 2
§ 213 odst. 3
§ 214
§ 215
§ 216
§ 217 odst. a
§ 217 odst. b
§ 218
§ 221 odst. 1
§ 221 odst. 3
§ 222 odst. 1
§ 226 písm. e 150/1969 Sb. § 8 písm. c
§ 242
§ 244 odst. 1 141/1961 Sb. § 125
§ 31 odst. 1
§ 41 odst. b

§ 58 odst. 1 písm. a
§ 59 odst. 2
§ 89 odst. 2
§ 9 odst. 1 písm. a
§ 9 odst. 2 60/1961 Sb. § 13 odst. b

Druh: Rozhodnutí ve věcech trestních

Sbírkový text rozhodnutí:

Č. 11/1984 sb. rozh.

Zhodnocení

praxe soudů při postihu trestných činů proti rodině a mládeži

a přečinu podle § 9 odst. 2 zák. č. 150/1969 Sb.

(Trestní kolegium Nejvyššího soudu ČSSR č. j. Tlpjf 169/82 z 18. 11. 1983.)

Na XVI. sjezdu KSČ bylo zdůrazněno, že zdravý růst mladého pokolení zůstává i do budoucna v popředí pozornosti našeho socialistického státu. Směrnice pléna Nejvyššího soudu ČSSR Plsf 1/81 k výkonu soudního dozoru po XVI. sjezdu KSČ a obdobné směrnice plén nejvyšších soudů republik Pls 2/81 Nejvyššího soudu ČSR a Pls 1/81 Nejvyššího soudu SSR podtrhly význam správného rozhodování soudů na úseku ochrany rodiny a mládeže.

Nejvyšší soud ČSSR proto zařadil do plánu hlavních úkolů na rok 1983 též úkol zhodnotit na podkladě výsledků průzkumu nejvyšších soudů republik praxi soudů při rozhodování o trestných činech proti rodině a mládeži podle hlavy šesté zvláštní části trestního zákona a o odpovídajícím přečinu proti socialistickému soužití podle § 9 odst. 2 zákona č. 150/1969 Sb., o přečinech s cílem prověřit, zda soudy poskytují účinnou ochranu společenským zájmům chráněným těmito ustanoveními a zda platná právní úprava tuto ochranu dostatečně zajišťuje.

Předmětem průzkumu byly trestní věci pravomocně skončené v letech 1981 a 1982, v nichž došlo k odsouzení za trestné činy proti rodině a mládeži a za přečin podle § 9 odst. 2 zákona o přečinech. Zdrojem poznatků byly také vlastní poznatky Nejvyššího soudu ČSSR ze sledování rozhodování nejvyšších soudů republik podle § 27 odst. 1 org. zák. Ke zhodnocení stavu a vývoje trestných činů proti rodině a mládeži byly využity statistické údaje ministerstev spravedlnosti republik.

I. Stav a vývoj trestné činnosti proti rodině a mládeži

Trestné činy proti rodině a mládeži představují velmi malou část celkové kriminality (2,5 – 3,4). Tento podíl je dlouhodobě prakticky konstantní a rovněž rozdíly mezi stavem v jednotlivých národních republikách nejsou nijak výrazné.

Nejčastěji stíhaným trestným činem z této oblasti je trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 213 tr. zák., za nějž bylo ve zkoumaném období odsouzeno celkem 2953 osob, tedy podstatně více než za všechny ostatní trestné činy proti rodině a mládeži. Zatímco častěji se vyskytoval ještě trestný čin ohrožování mravní výchovy mládeže podle § 217 tr. zák. (v letech 1981 – 1982 odsouzeno celkem 1568 osob), byl soudní postih zbývajících trestných činů podle hlavy VI. zvláštní části trestního zákona v obou letech nepatrný.

Za přečin proti socialistickému soužití podle § 9 odst. 2 zák. o přečinech (umožňování požívání alkoholických nápojů nezletilým osobám) bylo v ČSR v letech 1981 a 1982 odsouzeno celkem 252 osob. V SSR se tento přečin vyskytl jen ojediněle.

Postih trestného činu podávání alkoholických nápojů mládeži podle § 218 tr. zák. a obdobného přečinu podle § 9 odst. 2 zák. o přečinech neodpovídá však počtu mladistvých pachatelů trestných činů a přečinů spáchaných pod vlivem alkoholu. Lze proto důvodně předpokládat, že výskyt tohoto druhu trestné činnosti proti mládeži je vyšší než jeho postih.

II. Formy trestné činnosti proti rodině a mládeži

Jako trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 213 tr. zák. bylo převážně stíháno neplnění výživného v penězích rodičem nezletilého dítěte, které bylo ve výchově druhého z rodičů. V menším počtu byli stíháni rodiče (zpravidla matky) nezletilých dětí, kteří neplnili povinnost vyživovat a zaopatřovat dítě v naturální formě, zejména mu neposkytovali dostatečnou stravu a potřebné oblečení a nepečovali o jeho zdraví, tělesný i mravní vývoj. Jako tento trestný čin bylo stíháno též neplacení tzv. ošetřovného určeného podle vyhlášky ministerstva školství a zdravotnictví a Státního úřadu sociálního zabezpečení č. 124/1967 Sb., o částečné úhradě nákladů na péči poskytovanou v některých zařízeních pro mládež a neplnění výživného dítěti, které bylo v pěstounské péči podle zák. č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči.

V ojedinělých případech byl za trestný čin zanedbání povinné výživy stíhán též manžel proto, že neplatil výživné rozvedené manželce.

Stíháno bylo většinou soustavnější neplnění vyživovací povinnosti trvající od šesti měsíců do jednoho roku, v ojedinělých případech i za dobu delší jednoho roku, kdy dluh na výživném dosahoval již značné výše. Např. byl stíhán obviněný, který neplatil výživné po dobu téměř tří let a dlužné výživné činilo 28 918 Kčs. V jiném případě byl stíhán obviněný, který neplnil výživné na sedm dětí po dobu sedmi let a dlužil na výživném 79 000 Kčs. V závažnějších případech soustavného neplnění výživného byly někdy děti vydány v nebezpečí nouze (§ 213 odst. 3 tr. zák.), zejména když matka dětí nebyla výdělečně činná anebo když její výdělek nestačil na úhradu všech životních potřeb dětí, jimž musel být poskytnut národním výborem příspěvek na výživu podle § 100 zákona a rodině.

Trestného činu zanedbání povinné výživy se dopouštěli většinou muži; podíl žen činil v ČSR v r. 1981 18,9 a v r. 1982 17,5 a v SSR v r. 1981 14 a v r. 1982 14,8 Typickým pro tento trestný čin je, že ho páchají často recidivisté a osoby vyhýbající se poctivé práci, které často platí výživné jen z výdělku dosaženého prací ve výkonu trestu odnětí svobody. Podíl recidivistů činil v ČSR v r. 1981 65,3 a v r. 1982 64,2 a v SSR v r. 1981 66,3 a v r. 1982 59,6 V SSR je poměrně značný počet pachatelů tohoto trestného činu z řad cikánských občanů. Značná část pachatelů má pouze základní školní vzdělání bez jakékoliv pracovní kvalifikace.

Pro trestný čin ohrožování mravní výchovy mládeže podle § 217 písm. a) tr. zák. byli nejčastěji stíháni rodiče z řad cikánských občanů, kteří umožňovali, aby jejich nezletilý syn žil na způsob manželství s družkou mladší než patnáct let a kteří po dlouhou dobu neposílali své děti do školy, nestarali se ani jinak o jejich řádnou výchovu a umožňovali jim vést toulavý a zahálčivý život.

Ojediněle bylo jako trestný čin ohrožování mravní výchovy mládeže podle § 217 písm. a) tr. zák. postiženo i jednání jiných osob než rodičů, které umožňovaly nezletilým, aby se scházeli v jejich bytě, požívali tam alkoholické nápoje a navzájem se pohlavně stýkali.

Jako trestný čin ohrožování mravní výchovy mládeže podle § 217 písm. b) tr. zák., často v souběhu s jinými trestnými činy, bylo stíháno zejména jednání – obviněného, který po dobu tří měsíců lákal do

svého bytu pod záminkou, že je vedoucím fotokroužku, třináctiletá a čtrnáctiletá děvčata a ukazoval jim pornografické fotografie a svůj ztopořený pohlavní úd; – dvou obviněných, kteří po delší dobu umožňovali osobám mladším než osmnáct let vdechovat toluen; – obviněného, který udržoval homosexuální styky s nezletilými chlapci staršími než patnáct let za peněžité odměny; – obviněného, který se po dlouhou dobu pohlavně stýkal se svou dcerou mladší než patnáct let; – matky, která žádala po své nezletilé dceři, aby souložila s různými muži, aj.

Trestného činu ohrožování mravní výchovy mládeže se dopouštěli v obou národních republikách muži i ženy přibližně stejným dílem. V SSR zhruba 75 pachatelů tohoto trestného činu pocházelo z řad cikánských občanů.

Trestný čin podávání alkoholických nápojů mládeži podle § 218 tr. zák. a obdobný přečin proti socialistickému soužití podle § 9 odst. 2 zákona o přečinech páchaly dvě skupiny pachatelů. Jednak šlo o pracovníky pohostinských zařízení, kteří podávali alkoholické nápoje osobám mladším než osmnáct let v rámci poskytovaných služeb, jednak šlo o pachatele, kteří byli k takovým osobám v příbuzenském nebo přátelském vztahu a alkoholické nápoje byly jim podávány při příležitosti různých oslav. Někdy byly alkoholické nápoje podávány osobám mladším než osmnáct let při pořádání tzv. diskoték a podobných setkání. K postihu pro tento trestný čin a přečin docházelo zpravidla jen v případech, které vyvolaly pozornost širší veřejnosti, anebo kde požití alkoholických nápojů osobou mladší než osmnáct let mělo za následek újmu na zdraví této osoby, resp. tato osoba se pod vlivem alkoholu dopustila trestné činnosti, např.: – obviněný podal chlapci ve věku necelých 16 let takové množství alkoholu, že musel být převezen do nemocnice s akutní otravou alkoholem a tam byl léčen po dobu tří týdnů; – mladistvá pozvala na oslavu svých narozenin dvě šestnáctileté přítelkyně a nabídla jim borovičku; jedna z nich po požití většího množství borovičky upadla do bezvědomí a byla odvezena do nemocnice, kde byla konstatována akutní otrava alkoholem; – dvěma patnáctiletým chlapcům bylo podáno takové množství alkoholu, že se silně opili a v tomto stavu vnikli do zámku, kde rozbili zařízení a vystavené exponáty.

Trestný čin opuštění dítěte podle § 212 tr. zák. se v přezkoumávaném období vyskytl pouze v ČSR. Pachateli tohoto trestného činu byly převážně matky dětí, které opustily byt na delší dobu a ponechaly v uzamčeném bytě děti tak útlého věku, že nebyly schopny samy o sebe pečovat a byly vydány v nebezpečí újmy na zdraví, popř. i smrti. V některých případech byly děti, když je matka opustila, dány do ústavní výchovy.

Předmětem útoku u trestných činů týrání svěřené osoby podle § 215 tr. zák. byly děti ve věku v ČSR od 2 do 7 let a v SSR od 1 do 4 let. Týrání převážně spočívalo v častém a surovém trestání dětí. Pachatelé je bili rukou i různými předměty tak,a že jim způsobovali četné krevní podlitiny po celém těle a často i zlomeniny kostí, nechávali je po dlouhou dobu klečet nebo v chladném prostředí bez přiměřeného ošacení, odpírali jim dostatečnou stravu a někdy jim přikazovali vykonávat těžkou práci nepřiměřenou jejich věku a tělesné konstrukci. Takto týrané děti trpěly nejen tělesnými, ale i psychickými újmami, musely být hospitalizovány v nemocnici a někdy utrpěly i těžkou újmu na zdraví.

Pachateli tohoto trestného činu byli převážně rodiče, výjimečně manžel nebo druh matky dítěte, který nebyl rodičem dítěte, nebo osoba, které bylo dítě svěřeno do pěstounské péče, a v jednom případě vychovatelka dětského domova.

Předmětem útoku u trestného činu únosu podle § 216 tr. zák. byly děti mladší než patnáct let, které byly odňaty buď z péče rodiče, jemuž dítě bylo po rozvratu manželství svěřeno soudem do výchovy, anebo z péče výchovného ústavu, který byl povinen o děti pečovat na základě soudního nebo jiného úředního rozhodnutí. Jako trestný čin únosu bylo postiženo např. jednání prarodičů, kteří odňali dítě z péče jeho otce, dále jednání otce, který vylákal nezletilého syna z dětského domova, kde byl

umístěn, a ukrýval ho ve svém bydlišti, a jednání rodičů, kteří odvedli své dvě děti ze zvláštní internátní školy, kde byly umístěny na základě rozhodnutí odboru sociálních věcí ONV podle § 46 zákona o rodině. Výjimečně byla pachatelem tohoto trestného činu osoba bez příbuzenského vztahu k dítěti. Např. pachatel odvedl dítě ze školní družiny v úmyslu získat od jeho rodičů výkupné ve výši 60 000 Kčs. V dalším případě obviněná odvedla do svého bytu dítě v kočárku, který matka nechala stát před obchodním domem po dobu nákupu zboží, v úmyslu si je ponechat.

III. Rozhodování o vině

1. Zjišťování skutkového stavu věci a dodržování procesních předpisů

Soudy rozhodovaly o trestných činech proti rodině a mládeži zpravidla na základě správně zjištěného skutkového stavu věci. To jim bylo usnadněno též tím, že potřebné důkazy byly shromážděny již v přípravném řízení. Přesto se v menší míře vyskytovaly při zjišťování skutkového stavu věci nedostatky, které v některých případech nepříznivě ovlivnily i právní posouzení věci. Šlo zejména o tyto nedostatky:

Při rozhodování o trestném činu zanedbání povinné výživy podle § 213 tr. zák. soudy někdy nevěnovaly náležitou pozornost obhajobě obviněného, že nemohl plnit výživné z objektivních příčin na něm nezávislých. Např. ne vždy soudy prověřovaly jeho obhajobu, že musel pracovní poměr zrušit ze zdravotních důvodů a měl potíže při hledání takového zaměstnání, které by na doporučení lékaře mohl vykonávat.

Při posuzování výše výživného, které měl obviněný plnit v penězích, soudy vycházely z rozhodnutí soudu v řízení ve věcech občanskoprávních. Podle výsledků průzkumu tento postup byl zpravidla správný, protože nebyl důvod, aby se soudy v trestním řízení od tohoto rozhodnutí odchylovaly. Nebyl však správný v těch výjimečných případech, kdy o výši výživného bylo v řízení ve věcech občanskoprávních rozhodnuto před více roky a kdy soudy měly ve smyslu § 9 odst. 1 tr. ř. zjišťovat, zda nedošlo ke změně poměrů, která by odůvodňovala změnu výživného stanoveného občanskoprávním soudem. Např. obviněný byl stíhán pro neplnění výživného ve výši 300 Kčs měsíčně, které bylo v řízení ve věcech občanskoprávních určeno před osmi lety. Soud v trestním řízení neřešil otázku výše výživného jako otázku předběžnou ve smyslu § 9 odst. 1 tr. ř., ač nepochybně v tomto dlouhém časovém období došlo ke změně potřeb nezletilého dítěte. V jiném případě soud v r. 1981 vycházel z výše výživného stanoveného v r. 1974, ač v tomto období se poměry dítěte podstatně změnily, poněvadž matka dítěte zemřela a dítě bylo ve výchově další osoby, kterou soud o potřebách dítěte ani nevyslechl.

V některých případech soudy neřešily otázku výše výživného ani tehdy, když výživné nebylo stanoveno rozhodnutím soudu ve věcech občanskoprávních. Soudy vycházely ze zásady, že obviněný byl povinen plnit vyživovací povinnost přímo ze zákona, a jestliže výživné vůbec neplnil, pak nepochybně naplnil znaky trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 213 tr. zák. Takový postup je nesprávný, poněvadž zjištění výše dlužného výživného je důležité pro stanovení stupně nebezpečnosti činu pro společnost. Určení výše dlužného výživného je také nutné pro poučení obviněného podle § 214 tr. zák.

Při rozhodování soudů o trestném činu zanedbání povinné výživy dosud přetrvává typická vada spočívající v tom, že soudy nezjišťují přesně dobu, po kterou nebylo výživné plněno, a zda oprávněná osoba nebyla v důsledku neplnění výživného vydána v nebezpečí nouze (§ 213 odst. 3 tr. zák.). Např. soud tuto okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby nezjišťoval, ač matka, v jejíž výchově dítě bylo, uvedla v hlavním líčení, že v důsledku neplnění výživného byla v tíživé finanční situaci a musela žádat národní výbor o výpomoc.

V případech trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 213 odst. 1 tr. zák. je častým nedostatkem skutečnost, že soudy neprokazují formu pachatelova zavinění a spokojují se zjištěním, že obviněný neplnil zákonem stanovenou vyživovací povinnost.

U speciálních recidivistů trestného činu zanedbání povinné výživy soudy nevyžadují spisy o předchozích odsouzeních obviněného a nezjišťují, zda se obviněný nedopustil dalšího úmyslného trestného činu zanedbání povinné výživy jako zvlášť nebezpečný recidivista (§ 41 písm. b/ tr. zák.). Např. obviněná byla odsouzena za úmyslný trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 213 odst. 1 tr. zák., jehož se dopustila krátce po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Podle opisu rejstříku trestů byla již v předchozích letech odsouzena čtyřikrát za trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 213 odst. 1 tr. zák. a jednou za trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 213 odst. 2 tr. zák. Soud se těmito předcházejícími odsouzeními vůbec nezabýval, neopatřil si spisy o těchto odsouzeních a nezjišťoval, zda šlo o trestné činy spáchané z nedbalosti či úmyslně, ač to bylo významné z hlediska posouzení podmínek zvlášť nebezpečné recidivy podle § 41 písm. b) tr. zák.

Při aplikaci ustanovení § 214 tr. zák. o účinné lítosti soudy někdy nezjišťují, zda pachatel splnil svou vyživovací povinnost i za dobu od podání obžaloby do vyhlášení rozsudku a zda trestný čin neměl trvale nepříznivé následky.

Při postihu trestného činu týrání svěřené osoby podle § 215 tr. zák. v případech, kdy došlo k poruše zdraví týrané osoby, soudy někdy nezjišťují, zda nešlo o těžkou újmu na zdraví a zda pachatel není též trestně odpovědný za přísněji posuzovaný trestný čin ublížení na zdraví podle § 221 odst. 1, 3 tr. zák. nebo § 222 odst. 1 tr. zák.

Nedodržování ostatních procesních předpisů při postihu trestných činů proti rodině a mládeži se vyskytovalo jen výjimečně a zpravidla nemělo vliv na zjištění skutkového stavu věci a na právní posouzení zjištěného skutku. Šlo zejména o tato pochybení:

Při rozporech ve výpovědích obviněných soudy nepostupovaly vždy podle § 207 odst. 2 tr. ř., podle něhož je třeba obviněného na tyto rozpory upozornit a dotázat se na jejich příčinu.

V ojedinělých případech bylo provedeno hlavní líčení v nepřítomnosti obviněného bez splnění všech zákonných podmínek uvedených v § 202 odst. 2 tr. ř. a při změně senátu nebylo hlavní líčení provedeno znovu.

V jednom případě byla výše výživného určena tak, že vyšetřovatel požádal o výpočet dlužného výživného soudkyni, která tuto agendu vyřizovala v občanskoprávním řízení. Tento postup byl nesprávný, poněvadž soudkyně nebyla vyslechnuta jako svědek nebo jako znalec a nešlo o jiný důkaz ve smyslu § 89 odst. 2 tr. ř.

2. Právní posouzení

Podle výsledků průzkumu postupovaly soudy při výkladu znaků jednotlivých trestných činů proti rodině a mládeži ve většině případů v souladu se zákonem a dosavadní judikaturou.

U trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 213 tr. zák. soudy správně rozlišovaly trestnou činnost podle prvního a druhého odstavce tohoto ustanovení. Za neplnění vyživovací povinnosti ve smyslu § 213 odst. 1 tr. zák. považovaly taková jednání, kdy pachatel po delší dobu zaviněně opomíjel svou povinnost poskytovat v peněžní či naturální formě oprávněné osobě prostředky sloužící k zajištění jejich potřeb. Závěr o vyhýbání se povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného opíraly soudy o zjištění prokazující časté změny zaměstnání a pobytu pachatele, neoznámení této povinnosti při změně zaměstnavatele, soustavné vyhýbání se poctivé práci spojené zpravidla s příživnickým způsobem života a úmyslné snižování pracovního výkonu soustavným vynecháváním pracovních

směn s cílem dosáhnout nižšího výdělku a tím i omezení vyživovací povinnosti. Pochybení v tomto směru byla jen ojedinělá.

Tak např. byl obviněný nesprávně uznán okresním soudem vinným trestným činem zanedbání povinné výživy podle § 213 odst. 2 tr. zák. za neplacení výživného v době, kdy pobíral invalidní důchod, přestože tento důchod mohl být postižen výkonem rozhodnutí, takže nebyl splněn znak vyhýbání se plnění vyživovací povinnosti. V jiném případě byl naopak obviněný uznán vinným pouze trestným činem zanedbání povinné výživy podle § 213 odst. 1 tr. zák., ačkoliv šlo o pachatele, který byl již v minulosti dvakrát potrestán pro trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 213 odst. 2 tr. zák.; po výkonu trestu odnětí svobody sice nastoupil do zaměstnání, ale neoznámil, že má vyživovací povinnost, pro kterou byl veden výkon rozhodnutí, krátce po nástupu počal vynechávat směny a posléze pracovní poměr ukončil a již nikde do svého zadržení nepracoval. Zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že jednání obviněného mělo být kvalifikováno jako trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 213 odst. 2 tr. zák.

Poměrně častým nedostatkem právního posouzení je, že soudy v případech trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 213 odst. 1 tr. zák. neuvádějí formu pachatelova zavinění a omezují se na citaci slov „byť i z nedbalosti“ z tohoto ustanovení. Přehlížejí, že ustanovení § 213 odst. 1 tr. zák. obsahuje vlastně dvě samostatné skutkové podstaty lišící se právě formou zavinění a že otázka, kterou z těchto skutkových podstat pachatel svým jednáním naplnil, má význam nejen pro posouzení stupně nebezpečnosti činu pro společnost, ale je zároveň určující pro další právní následky, např. pro posouzení zvlášť nebezpečné recidivy, pro zařazení odsouzeného do určité nápravně výchovné skupiny při uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody aj.

Pokud soudy u trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 213 odst. 1 tr. zák. formu zavinění uvádějí zpravidla správně rozlišují mezi trestným činem spáchaným úmyslně a spáchaným z nedbalosti.

Nedostatky byly shledány jen ojediněle. Stalo se tak např. ve věci obviněného, který neplatil výživné na dítě, za jehož otce se nepokládal, a byl soudem uznán vinným trestným činem zanedbání povinné výživy podle § 213 odst. 1 tr. zák. spáchaným z nedbalosti. Obviněnému se přitom dostalo při narození dítěte od národního výboru poučení, že jemu jako manželovi matky dítěte, které se narodilo za trvání manželství, svědčí zákonná domněnka otcovství, a je proto povinen na výživu dítěte přispívat. Obviněný však výživné platit odmítl, aniž podal návrh na popření otcovství, takže lze dovodit, že trestného činu zanedbání povinné výživy se dopustil úmyslně.

Při posuzování trestných činů zanedbání povinné výživy podle ustanovení § 213 odst. 1, 3 tr. zák. soudy správně pokládaly znak, že oprávněná osoba byla činem pachatele vydána nebezpečí nouze, za splněný již tím, že oprávněné osobě v důsledku pachatelova činu stav nouze hrozil, přestože pak byl odvrácen jednáním jiných osob, popřípadě opatřením státních orgánů (srov. č. 42/1982 sb. rozh. tr.).

Soudy v obou republikách posuzují případy neplnění vyživovací povinnosti vůči dětem, které se nacházejí v různých prostředcích, většinou jako reálný souběh několika trestných činů zanedbání povinné výživy podle § 213 odst. 1 tr. zák. Shodný názor zastávají též nejvyšší soudy republik.

V případech, kdy se pachatel vyhýbá plnění povinnosti vyživovat jiného soustavným vynecháváním pracovních směn, soudy správně zjišťovaly, zda se nedopustil též přečinu proti pracovní kázni podle § 8 písm. c) zák. o přečinech v jednočinném souběhu s trestným činem zanedbání povinné výživy podle § 213 odst. 2 resp. též odst. 3 tr. zák. (srov. též č. 42/1977 a č. 60/1980 sb. rozh. tr.).

Ojediněle se vyskytl nedostatek spočívající v tom, že soudy pachatele trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 213 tr. zák. spáchaného úmyslně neuznaly vinným, že trestný čin spáchal jako

zvlášť nebezpečný recidivista podle § 41 písm. b) tr. zák., ač byly splněny zákonné podmínky pro použití tohoto ustanovení.

Při aplikaci ustanovení § 214 tr. zák. soudy v České socialistické republice někdy přehlížejí, že o zániku trestnosti ve smyslu tohoto ustanovení lze uvažovat vždy až poté, když bylo náležitě zjištěno, že pachatel se trestného činu zanedbání povinné výživy skutečně dopustil. Podle výsledků průzkumu se soudy v České socialistické republice s otázkou spáchání činu vypořádaly v odůvodnění zprošťujícího rozsudku jen zcela výjimečně; zpravidla se spokojily jen poukazem na to, že obviněný dlužil na výživném určitou částku, kterou před vyhlášením rozsudku soudu prvního stupně zaplatil. Ve Slovenské socialistické republice je situace v tomto směru příznivější, neboť soudy ve většině případů postupovaly správně v souladu s publikovanou judikaturou (srov. č. 56/1977 a č. 25/1981 sb. rozh. tr.).

Podmínku dodatečného splnění vyživovací povinnosti vykládaly soudy správně v tom smyslu, že ustanovení o účinné lítosti lze použít nejen tehdy, když pachatel sám dlužné výživné uhradí, ale i v těch případech, kdy zajistí, aby výživné za něho uhradila jiná osoba (srov. č. 44/1972 sb. rozh. tr.).

V případech, kdy stát poskytl podle § 100 zákona o rodině příspěvek na výživu dětí, bylo při aplikaci ustanovení § 214 tr. zák. správně zjišťováno, zda obviněný uhradil státu za podmínek uvedených v § 214 tr. zák. poskytnutý příspěvek, a pokud tento příspěvek byl nižší než dlužné výživné, i část dlužného výživného přesahující poskytnutý příspěvek na výživu.

V souladu s judikaturou postupovaly soudy též tehdy, jestliže pachatel uhradil výživné po zrušení odsuzujícího rozsudku v odvolacím řízení dříve, než soud prvního stupně počal vyhlašovat nový rozsudek, a rozhodovaly, že trestnost činu podle § 214 tr. zák. zanikla (srov. č. 54/1971 sb. rozh. tr.).

Chybně postupovaly soudy v těch případech, kdy zprostily pachatele trestného činu zanedbání povinné výživy pro účinnou lítost, aniž by zkoumaly, zda dlužné výživné bylo zaplaceno nejen za období do podání obžaloby, ale též za období do vyhlášení rozsudku soudem prvního stupně, popř. kdy pachatele na základě ustanovení § 214 tr. zák. zprostily obžaloby přesto,a že výživné nebylo uhrazeno v plné výši a tato skutečnost byla soudu známa.

Takového pochybení se dopustil okresní soud např. tehdy, když zprostil obviněného podle § 226 písm. e) tr. ř. obžaloby pro trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 213 odst. 2 tr. zák. za situace, kdy obviněný v hlavním líčení prokázal, že zaplatil výživné v částce 2000 Kčs, které dlužil za dobu od dubna 1981 do 25. 2. 1982. Rozsudek byl vyhlášen až dne 4. 5. 1982, avšak soud nezjišťoval, zda bylo uhrazeno též výživné za měsíce březen, duben a květen 1982.

V praxi vznikla otázka, zda je možné použít ustanovení § 214 tr. zák. o účinné lítosti v těch případech, kdy obviněný zaplatí výživné za poslední tři roky a ohledně dalších částek dlužného výživného vznese námitku promlčení. Správně postupují ty soudy, které dovozují, že použití ustanovení § 214 tr. zák. přichází v úvahu jen v těch případech, kdy pachatel trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 213 tr. zák. uhradí celé dlužné výživné bez ohledu na to, že má možnost ohledně některých splátek dlužného výživného vznést námitku promlčení. Promlčením pohledávka nezaniká (§ 100 odst. 1 obč. zák.) a ustanovení o účinné lítosti předpokládá, že pachatel napraví škodlivý následek trestného činu dobrovolně. Zájem na splnění vyživovací povinnosti předchází v těchto případech zájmu společnosti na potrestání pachatele trestného činu (srov. též důvodovou zprávu k § 214 tr. zák.). Jestliže tedy tento zájem z jakýchkoliv důvodů není zcela uspokojen, pak trestnost zanedbání povinné výživy nezaniká.

Účinná lítost naproti tomu přichází v úvahu tehdy, jestliže pachatel uhradí sice pouze část dlužného

výživného stanoveného soudním rozhodnutím, ale zaplacená částka odpovídá všem hlediskům pro stanovení výše výživného uvedeným v § 85 a § 96 zák. o rodině. K tomu může dojít např. v těch případech, kdy se v době po rozhodnutí soudu o výši výživného změnily bez viny pachatele jeho výdělkové možnosti nebo naopak potřeby vyživované osoby.

Obvinění byli o možnosti zániku trestnosti na základě § 214 tr. zák. včas a řádně poučeni, a to nezřídka již v přípravném řízení. Nedostatky byly jen ojedinělé.

U trestného činu týrání svěřené osoby podle § 215 tr. zák. vykládaly soudy zpravidla znak „týrání“ tak, že jím je zlé nakládání se svěřenou osobou, vyznačující se vyšším stupněm hrubosti i bezcitnosti a určitou trvalostí, která tato osoba pociťuje jako těžké příkoří. K tomu je třeba uvést, že trvalost pachatelova jednání je nutno posuzovat v závislosti na intenzitě zlého nakládání. Nevyžaduje se, aby šlo o jednání soustavné. Soudy rovněž správně dovozovaly, že týrání svěřené osoby ve smyslu znaků trestného činu podle § 215 tr. zák. se může stát i opomenutím povinné péče (§ 89 odst. 2 tr. zák.), k níž byl pachatel povinen, jestliže svěřená osoba vzhledem k svému věku nebyla schopna sama se o sebe starat, např. zanedbáním osobní hygieny dítěte, neposkytováním přiměřené stravy apod.

Byla-li týráním způsobena újma na zdraví ve smyslu ustanovení § 221 odst. 1, popř. § 223 odst. 1 tr. zák., kvalifikovaly soudy takové jednání zpravidla pouze jako trestný čin týrání svěřené osoby podle § 215 tr. zák. s tím, že souběh je vyloučen z důvodů faktické konzumpce (srov. č. 18/1963 sb. rozh. tr.). Pokud týrání mělo za následek způsobení těžké újmy na zdraví ve smyslu ustanovení § 221 odst. 1, 3 tr. zák., § 222 odst. 1 tr. zák. a dalších, byl takový skutek posouzen jako trestný čin týrání svěřené osoby podle § 215 tr. zák. v jednočinném souběhu s příslušným trestným činem ublížení na zdraví. Soudy vycházely z úvahy, že při způsobení závažnější poruchy zdraví by kvalifikace jednání pachatele bez použití souběhu trestných činů nevystihovala plně povahu činu. S tímto názorem lze souhlasit. Obdobně je třeba postupovat, pokud pachatel týráním způsobil z nedbalosti smrt.

V těch případech, kdy týrání svěřené osoby spočívalo mimo jiné též v odpírání stravy nebo potřebného ošacení apod., posuzovaly soudy zpravidla jednání pachatele jako trestný čin týrání svěřené osoby podle § 215 tr. zák. v jednočinném souběhu s trestným činem zanedbání povinné výživy podle § 213 odst. 1, popř. odst. 3 tr. zák. Tuto praxi lze považovat za správnou.

Z hlediska subjektu trestného činu týrání svěřené osoby šlo v souzených případech většinou o rodiče nezletilých dětí, jimž přísluší povinnost vychovávat děti přímo ze zákona o rodině. V některých případech byl za tento trestný čin odsouzen též manžel, který nebyl rodičem dítěte, s nímž žil ve společné domácnosti. Tento postup je v souladu se zákonem, neboť podle § 33 odst. 2 zák. o rodině je manžel, který není rodičem dítěte, povinen pomáhat při jeho výchově, jestliže s ním žije ve společné domácnosti; z toho lze dovodit, že dítě je svěřeno i jeho péči, a že tedy může být tento manžel pachatelem trestného činu týrání svěřené osoby podle § 215 tr. zák.

V jedné věci okresní soud uznal vinným trestným činem týrání svěřené osoby druha matky dítěte, který žil s dítětem ve společné domácnosti a po dobu čtyř měsíců ho soustavně surově bil. Podle názoru Nejvyššího soudu ČSR druhovi matky dítěte, s nímž žije ve společné domácnosti, není zákonem o rodině ani jiným právním předpisem uložena povinnost se starat o výchovu dítěte a nepřísluší mu v tomto směru ani žádná oprávnění. Trestného činu týrání svěřené osoby podle § 215 tr. zák. se tedy může dopustit pouze tehdy, jestliže byl rodičem dítěte pověřen, aby pomáhal při jeho výchově a vyslovil s tímto pověřením souhlas. Přitom stačí, když k takové dohodě mezi druhem a rodičem dítěte dojde konkludentně, tj. činy obvyklými v mezilidských vztazích. Stejný názor sdílí i Nejvyšší soud ČSSR.

V rozhodování o trestných činech únosu podle § 216 tr. zák. se nedostatky prakticky nevyskytly. Při výkladu pojmu „odejme“ vycházely soudy z toho, že musí jíž o zásah, kterým se znemožní další péče

o unesenou osobu tomu, kdo má povinnost o ni pečovat, tedy o určité aktivní jednání pachatele. Nesprávně tedy okresní soud posoudil jako trestný čin únosu podle § 216 odst. 1 tr. zák. jednání rodičů, kteří skrývali své dvě děti po jejich útěku z výchovného ústavu, kam byly umístěny na základě rozhodnutí občanskoprávního soudu. Z výsledků dokazování vyplynulo, že děti nebyly obviněnými navedeny k útěku z ústavu a že tak učinily z vlastního rozhodnutí. Nedošlo tedy k jejich odejmutí z péče oprávněného subjektu a nemohlo proto ani jít o trestný čin únosu podle § 216 tr. zák. Při splnění dalších zákonných podmínek by v uvedeném případě bylo možno uvažovat o postihu obviněných pro trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí podle § 171 odst. 2 tr. zák.

Předmětem útoku u trestného činu únosu byly většinou děti mladší než patnáct let, které byly odňaty buď z opatrování rodičů, jimž přísluší péče o děti podle zákona o rodině, nebo z opatrování výchovných ústavů, jež pečovaly o děti na základě soudního rozhodnutí. V této souvislosti byla řešena otázka správnosti rozhodnutí okresního soudu, který uznal vinnými trestným činem únosu podle § 216 odst. 1 tr. zák. rodiče, kteří odňali své dvě děti mladší patnácti let ze zvláštní internátní školy, do níž byly předběžně umístěny na základě opatření okresního národního výboru vydaného podle § 46 zákona o rodině. Podle názoru Nejvyššího soudu ČSR je při řešení této otázky třeba vycházet z ustanovení § 46 zákona o rodině, podle něhož je národní výbor, jestliže je to naléhavě třeba, povinen učinit předběžně i takové opatření, o němž má jinak právo rozhodnout pouze soud, jemuž to neprodleně oznámí; soud rozhodne dodatečně. Mezi opatření, o nichž je oprávněn rozhodovat soud, patří podle § 45 odst. 2 zákona o rodině i nařízení ústavní výchovy. Ve vztahu k ustanovení § 46 zákona o rodině to znamená, že národní výbor, je-li to naléhavě třeba, je nejen oprávněn, ale i povinen zajistit řádnou výchovu dítěte v ústavu. Na základě takového opatření národního výboru vzniká ústavu, v němž je vykonávána ústavní výchova, povinnost dítě opatrovat a pečovat o ně. Z toho vyplývá, že i předběžné opatření národního výboru vydané podle § 46 zákona o rodině má povahu úředního rozhodnutí ve smyslu § 216 odst. 1 tr. zák. S tímto názorem se Nejvyšší soud ČSSR ztotožnil.

Pokud jde o trestný čin ohrožování mravní výchovy mládeže podle § 217 tr. zák., byly v praxi soudů obou národních republik zjištěny nedostatky v rozlišování mezi úmyslnou a nedbalostní formou zavinění u tohoto trestného činu. Soudy někdy nevěnovaly subjektivní stránce spáchaného činu náležitou pozornost a spokojovaly se často ve výroku rozsudku konstatováním, že obviněný vydal některým ze způsobů popsaných v ustanovení § 217 tr. zák. „byť i z nedbalosti“ osobu mladší osmnácti let nebezpečí zpustnutí. Mnohdy nebylo možno zjistit názor soudu na formu zavinění ani z odůvodnění rozsudku.

V případech, kdy soudy formu zavinění uváděly, dospívaly někdy k chybným závěrům, zejména v tom směru, že zjevně úmyslná jednání hodnotily toliko jako nedbalostní. Šlo především o trestné činy podle § 217 písm. a) tr. zák. spáchané rodiči zanedbáním povinné školní docházky dětí, kdy soudy poměrně často docházely k závěru, že trestný čin byl spáchán z nedbalosti i za situace, kdy pachatel byl již v době před spácháním činu upozorněn na povinnost dbát na školní docházku dítěte národním výborem, popřípadě byl již za zanedbávání této povinnosti postižen pro přestupek podle § 11 písm. a) zák. č. 60/1961 Sb.; proto závěr o jeho nedbalosti je nepřesvědčivý.

Znak „vydá osobu mladší než osmnáct let nebezpečí zpustnutí“ vykládaly soudy v souladu s judikaturou tak, že tento znak je naplněn, osvojuje-li si osoba mladší než osmnáct let v důsledku jednání nebo opomenutí pachatele návyky, sklony a zájmy, které zpravidla vedou k jejímu morálnímu úpadku a k její neschopnosti usměrnit svůj způsob života v souladu s morálními zásadami socialistické společnosti (srov. též č. 46/1968 sb. rozh. tr.).

Zpustnutím ve smyslu ustanovení § 217 tr. zák. se mimo jiné rozumí též propadnutí alkoholismu nebo jiné drogové závislosti, přičemž nemusí jít jen o omamné prostředky uvedené v § 195 tr. zák. a v příloze vyhlášky ministerstev zdravotnictví a spravedlnosti č. 57/1967 Sb. ve znění vyhlášek

ministerstev zdravotnictví a spravedlnosti ČSR č. 146/1980 Sb. a ministerstev zdravotnictví a spravedlnosti SSR č. 12/1981 Sb. Může jít i o jiné omamné látky, pokud návyk na jejich požívání vede k hlubším poruchám lidské psychiky a osobnosti, takže i propadnutí tomuto druhu toxikomanie lze považovat za zpustnutí ve smyslu § 217 tr. zák. Je tedy možné důsledným využíváním ustanovení § 217 tr. zák. postihovat pachatele, který určí osoby mladší než osmnáct let zneužívat léky nebo jiné látky s psychotropními účinky.

Soudy považovaly za umožnění vést osobě mladší než osmnáct let zahálčivý život i jednání rodičů, kteří neposílali po delší dobu své děti do školy. Tato praxe je správná. Pravidelnou docházkou do školy si dítě osvojuje jednak základní vzdělání nezbytné pro přípravu ke společensky prospěšné práci, popř. pro další studium, jednak určitý pracovní režim obdobný pracovní činnosti, jehož nedodržováním si navyká zahálet (srov. č. 63/1971 sb. rozh. tr.).

Soudy většinou správně rozlišovaly mezi jednáním, jímž je osoba mladší než osmnáct let vydána v nebezpečí zpustnutí tím, že je jí umožněné vést zahálčivý život nebo nemravný život (§ 217 písm. a/ tr. zák.), a jednáním, kdy nebezpečí zpustnutí mělo základ ve svádění takové osoby k zahálčivému nebo nemravnému životu (§ 217 písm. b/ tr. zák.).

V případech, kdy přicházel v úvahu jednočinný souběh trestného činu ohrožování mravní výchovy mládeže podle § 217 tr. zák. s jiným trestným činem, rozhodovaly soudy rovněž zpravidla správně. Nejčastěji šlo o jednočinný souběh s trestnými činy pohlavního zneužívání podle § 242 tr. zák. a zanedbání povinné výživy podle § 213 tr. zák. (srov. č. 64/1978 a č. 26/1982 sb. rozh. tr.). Ojediněle se vyskytl i souběh s trestním činem pohlavního styku s osobou téhož pohlaví podle § 244 odst. 1 al. 1 tr. zák. Praxe soudů byla v tomto směru příznivě ovlivněna zhodnocením poznatků nejvyšších soudů o soudní praxi při rozhodování o trestných činech proti lidské důstojnosti (Tpjf 158/80 Nejvyššího soudu ČSSR, Tpj 19/81 Nejvyššího soudu ČSR a Tpj 2/81 Nejvyššího soudu SSR).

Ve Slovenské socialistické republice postupovaly soudy někdy nedůsledně při postihu rodičů, kteří umožňovali zpravidla svým mladistvým synům žít na způsob manželství s osobou mladší než patnáct let, jestliže opomíjely taková jednání posoudit vedle trestného činu ohrožování mravní výchovy mládeže podle § 217 tr. zák. též jako účastenství ve formě pomoci na trestném činu pohlavního zneužívání podle § 10 odst. 1 písm. c), § 242 odst. 1 tr. zák.

Nepřesně bylo posouzeno rovněž jednání obviněné, která byla uznána vinnou trestnými činy zanedbání povinné výživy podle § 213 odst. 2 tr. zák. a ohrožování mravní výchovy mládeže podle § 217 písm. a) tr. zák. na tom skutkovém základě, že se mimo jiné po delší dobu nestarala o výchovu a výživu svých dvou nezletilých dětí, které nechávala doma samotné, neposkytovala jim dostatečnou stravu a hygienickou péči, takže děti hladověly, onemocněly infekční kožní chorobou a musely být umístěny v dětském domově. Soud pochybil při kvalifikaci skutku i jako trestného činu ohrožování mravní výchovy mládeže, neboť obviněná se o děti přestala starat v době, kdy obě byly ve stáří do čtyř let, takže vedení zahálčivého nebo nemravného života u nich nelze dost dobře předpokládat. Naproti tomu vzhledem k okolnostem případu přicházela v úvahu kvalifikace jednání obviněné také podle § 213 odst. 3 tr. zák., kterou soud nepoužil.

V České socialistické republice jsou v soudní praxi někdy posuzována jako trestný čin ohrožování mravní výchovy mládeže též jednání, u nichž vznikají pochybnosti, zda jde vůbec o trestný čin. Tak např. byl okresním soudem uznán vinným trestným činem ohrožování mravní výchovy mládeže podle § 217 písm. b) tr. zák. obviněný, který pozval do prázdné klubovny dvě jedenáctiletá děvčata a tam se před nimi svlékl a onanoval, načež obě děvčata utekla. V jiné věci bylo stejně posouzeno jednání pachatele, který v jediném případě osahával šestnáctiletého chlapce přes oděv na přirození. V obou uvedených věcech není právní kvalifikace podle § 217 tr. zák. na místě, neboť jednání obviněných s ohledem na jeho charakter a intenzitu mohlo jen stěží ohrozit mravní vývoj napadených osob.

Vzhledem k tomu, že v uvedených případech nebyl čin spáchán veřejně ani na místě veřejnosti přístupném, přicházel by v úvahu postih pro přečin proti socialistickému soužití podle § 9 odst. 1 písm. a) zákona o přečinech, ovšem pouze za podmínky, že by u pachatele šlo o recidivu ve smyslu dovětku k § 9 odst. 1 cit. zákona; jinak by mohlo jít pouze o přestupek podle § 19 zák. č. 60/1961 Sb.

U trestného činu podávání alkoholických nápojů mládeži podle § 218 tr. zák. vykládaly soudy znak „soustavnosti“ v tom smyslu, že jde o podávání alkoholických nápojů osobám mladším než osmnáct let v průběhu delšího časového období, byť i v menších dávkách, takže u těchto osob vzniká nebezpečí návyku na alkohol. Podávání alkoholických nápojů „ve větší míře“ spatřovaly v případech, kdy šlo o požití těchto nápojů v takovém množství, že mělo zpravidla určité nepříznivé účinky (např. ztráta rovnováhy, zvracení apod.) nebo kdy alkoholické nápoje byly podány většímu počtu osob mladších než osmnáct let během krátkého časového údobí (např. na taneční zábavě apod.).

Ve shodě s judikaturou soudy správně dovozovaly, že k naplnění znaků trestného činu podávání alkoholických nápojů mládeži podle § 218 tr. zák. postačí i nepřímý úmysl, a to i ke znaku, že alkoholické nápoje jsou podávány osobám mladším než osmnáct let (č. 54/1980 sb. rozh. tr.).

Došlo-li u osoby mladší než osmnáct let v důsledku požití alkoholických nápojů ve větší míře k ublížení na zdraví, soudy v ČSR zpravidla posuzovaly jednání pachatele jako jednočinný souběh trestných činů podávání alkoholických nápojů mládeži podle § 218 tr. zák. a ublížení na zdraví podle § 223 odst. 1 tr. zák. U soudů v SSR takový případ zjištěn nebyl. Praxi soudů v ČSR lze považovat za správnou.

Jako přečin proti socialistickému soužití podle § 9 odst. 2 zákona o přečinech posuzovaly soudy zpravidla jednorázové podání alkoholických nápojů osobě mladší než osmnáct let v takovém množství nebo za takových okolností, že tím byl ohrožován její tělesný nebo mravní vývoj.

Soudy někdy nesprávně posoudily jako uvedený přečin jednání, které již naplňovalo znaky trestného činu podávání alkoholických nápojů mládeži podle § 218 tr. zák., nebo naopak jednání, jež vykazovalo pouze znaky přestupku podle § 13 písm. b) zák. č. 60/1961 Sb.

Např. okresní soud uznal obviněného vinným přečinem podle § 9 odst. 2 zák. o přečinech na základě zjištění, že obviněný podal chlapci ve věku necelých šestnácti let větší množství alkoholických nápojů, po jejichž požití musel být chlapec dopraven do nemocnice s akutní otravou alkoholem a tam po dobu tří týdnů léčen. Za těchto okolností již nemohlo jít o pouhé ohrožení tělesného vývoje ve smyslu § 9 odst. 2 zákona o přečinech, ale jednání obviněného mělo být hodnoceno jako trestný čin podávání alkoholických nápojů mládeži podle § 218 tr. zák. v souběhu s trestným činem ublížení na zdraví podle § 223 odst. 1 tr. zák.

Nikoliv o přečin, ale o přestupek pak šlo ve věci, v níž byl posouzen jako přečin podle § 9 odst. 2 zákona o přečinech skutek spočívající v tom, že obviněný podal chlapci téměř osmnáctiletému jedno desetistupňové pivo.

V případech, kdy pachatel trestného činu ohrožování mravní výchovy mládeže podle § 217 tr. zák. naplnil znaky tohoto trestného činu mimo jiné též tím, že osobě mladší než osmnáct let poskytoval alkoholické nápoje, byl jeho skutek soudem někdy nesprávně posouzen i jako trestný čin podávání alkoholických nápojů mládeži podle § 218 tr. zák. Ustanovení § 218 tr. zák. je k trestnému činu ohrožování mravní výchovy mládeže podle § 217 tr. zák. v poměru subsidiarity, takže jednočinný souběh těchto trestných činů je vyloučen.

IV. Ukládání trestů a ochranných opatření

Skladba trestů ukládaných za trestné činy proti rodině a mládeži je ovlivňována především trestními

sankcemi zákonem stanovenými na tyto trestné činy a strukturou jejich pachatelů. Za trestné činy proti rodině a mládeži lze jako samostatný trest uložit pouze trest odnětí svobody s výjimkou trestného činu únosu podle § 216 odst. 1 tr. zák., za který lze též uložit trest nápravného opatření a peněžitý trest.

Podíl nepodmíněných trestů odnětí svobody ukládaných pachatelům trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 213 tr. zák., kteří pocházejí většinou z řad recidivistů a osob vedoucích příživnický způsob života, činil v ČSSR v r. 1982 72,2 a v r. 1982 69,9 Mezi národními republikami jsou jen nepatrné rozdíly. Soudy zpravidla využívaly v dostatečné míře rozpětí trestních sazeb k individualizaci ukládaných trestů. Recidivistům byly ukládány nepodmíněné tresty odnětí svobody v horní polovině zákonné trestní sazby.

Podmíněné tresty odnětí svobody byly ukládány pouze pachatelům, kteří dosud nebyli soudně trestáni a ani okolnosti případu, zejména výše dlužného výživného, nevylučovaly podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody. Tento trest byl ukládán též pachatelům, u nichž dlužné výživné sice dosáhlo vyšší částky, avšak v době soudního postihu již plnily běžné výživné a nadto uhradili podstatnou část dlužného výživného. K pochybením při ukládání podmíněného trestu odnětí svobody došlo jen výjimečně. Např. pachateli trestného činu zanedbání povinné výživy byl uložen podmíněný trest odnětí svobody, ač se trestného činu dopustil ve zkušební době podmíněného propuštění z trestu odnětí svobody v trvání jednoho roku uloženého za trestné činy příživnictví podle § 203 tr. zák. a zanedbání povinné výživy podle § 213 tr. zák. Vzhledem k tomu lze stěží předpokládat, že účelu trestu bude dosaženo bez jeho výkonu.

Nepřiměřeně mírný trest byl pachatelům trestného činu zanedbání povinné výživy uložen v případech, kdy soudy nesprávně neuznaly pachatele vinným též podle § 213 odst. 3 tr. zák., totiž v případě, že oprávněná osoba v důsledku neplnění výživného byla vydána v nebezpečí nouze, a dále v případech, kdy soudy nesprávně neuznaly, že se pachatel dopustil trestného činu zanedbání povinné výživy jako zvlášť nebezpečný recidivista podle § 41 písm. b) tr. zák.

Pachatelům trestného činu ohrožování mravní výchovy mládeže podle § 217 tr. zák. byly ukládány většinou podmíněné tresty odnětí svobody. Jejich podíl činil v ČSSR v r. 1981 84,9 a v r. 1982 81,3 Šlo převážně o případy, kdy pachateli tohoto trestného činu byli rodiče nezletilého dítěte a kde účelem trestu bylo přimět je pohrůžkou výkonu trestu odnětí svobody, aby napříště již řádně pečovali o nezletilé děti a zajišťovali jejich řádnou výchovu. Ostatním pachatelům tohoto trestného činu vážněji narušeným, kteří sváděli nezletilé osoby k nemravnému nebo zahálčivému životu a u nichž šlo často o souběh s trestnými činy proti lidské důstojnosti, byly zpravidla ukládány nepodmíněné tresty odnětí svobody. Někdy však nebylo náležitě využito celého rozpětí zákonné trestní sazby. Praxe soudů v obou národních republikách je shodná.

K pochybením docházelo jen ojediněle. Např. nesprávně byl podmíněně odsouzen pachatel, který téměř po dobu dvou let nedbal o řádnou docházku svých dětí do školy a nekontroloval jejich chování ve volném čase, a tak jim umožnil páchání rozsáhlé trestné činnosti proti majetku. Pro zanedbanou výchovu musely být děti dány do ústavní výchovy. V jiném případě byl uložen podmíněný trest odnětí svobody pachateli trestného činu ohrožování mravní výchovy mládeže, který byl již dříve pětkrát odsouzen a nadto požíval nadměrně alkoholické nápoje. Tento vadný trest byl však napraven v odvolacím řízení.

Podmíněně odsouzenému lze podle § 59 odst. 2 tr. zák. uložit přiměřená omezení směřující k tomu, aby vedl řádný život pracujícího člověka. Soudy v ČSR této možnosti využívaly ve větší míře než soudy SSR a podmíněně odsouzeným pachatelům trestného činu zanedbání povinné výživy ukládaly, aby ve zkušební době platili řádně běžné výživné, resp. aby podle svých sil zaplatili i dlužné výživné. Naproti tomu soudy jen výjimečně uložily pachatelům trestného činu ohrožování mravní výchovy

mládeže z řad rodičů, aby ve zkušební době řádně pečovali o výchovu svých dětí a posílali je do školy.

Správná je praxe těch soudů, která pachatelům trestných činů zanedbání povinné výživy a ohrožování mravní výchovy mládeže podmíněně odsouzeným ukládají přiměřená omezení, aby plnili běžné, popř. i dlužné výživné, a aby pečovali o výchovu svých dětí a posílali je do školy. Omezení mohou mít jak formu zákazu určitého konání, tak i formu příkazu ke konání, pokud přikázané konání je obsahovou náplní vedení řádného života pracujícího člověka. Plnění zákonné povinnosti vyživovat jiného a péče rodičů o řádnou výchovu dětí je součástí řádného života pracujícího člověka (srov. k tomu č. II/1967 a č. IV/1968 sb. rozh. tr.).

Pachatelům trestného činu podávání alkoholických nápojů mládeži podle § 218 tr. zák. jsou zpravidla ukládány podmíněné tresty odnětí svobody. Podíl těchto trestů činil v ČSSR v r. 1981 84 a v r. 1982 85 Nedostatky zjištěny nebyly. V ČSR došlo v r. 1982 k výraznému vzestupu peněžitých trestů ukládaných za obdobný přečin proti socialistickému soužití podle § 9 odst. 2 zák. o přečinech. Tato praxe není v rozporu s účelem trestu.

Pachatelům uvedeného trestného činu a přečinu z řad pracovníků pohostinských zařízení byl v některých případech uložen vedle podmíněného trestu odnětí svobody trest zákazu činnosti spojené s podáváním alkoholických nápojů. Tato praxe je správná. Tento trest nebyl však uložen ve všech případech, v nichž to vyžadoval účel trestu, např. nebyl uložen vedoucí pohostinství, která po delší dobu podávala soustavně alkoholické nápoje 21 nezletilým osobám, a dále dvěma číšníkům, kteří podali dvěma patnáctiletým chlapcům takové množství alkoholických nápojů, že si přivodili silnou opilost (každému pět půldeci lihovin a pět piv) a v tomto stavu vnikli do zámku a zdemolovali tam zařízení a vystavené exponáty.

Při ukládání trestů za ostatní trestné činy proti rodině a mládeži, které se v praxi soudů vyskytují jen ojediněle, nebyla zjištěna pochybení.

Kladně lze hodnotit praxi soudů při ukládání ochranných opatření. Ochranný dohled byl za trestné činy proti rodině a mládeži uložen v ČSR v r. 1981 222 a v r. 1982 277 pachatelům a v SSR v r. 1981 208 a v r. 1982 219 pachatelům, a to převážně pachatelům trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 213 tr. zák., jen ojediněle pachatelům jiného trestného činu proti rodině a mládeži.

Soudy v ČSR využívaly více než soudy ve SSR možnost ukládat osobám, jimž byl uložen ochranný dohled, povinnosti a omezení podle § 2 odst. 2 zákona o ochranném dohledu.

Pachatelům trestných činů proti rodině a mládeži bylo ukládáno též ochranné protialkoholní léčení. Výjimečně bylo uloženo ochranné psychiatrické léčení. Zákonné podmínky pro uložení těchto ochranných opatření byly zpravidla splněny, jen výjimečně bylo uloženo ochranné opatření, aniž soud zjistil, zda pro jeho uložení jsou splněny všechny zákonné podmínky. Např. soud uložil pachateli trestného činu zanedbání povinné výživy ochranné protialkoholní léčení jen na základě tvrzení jeho manželky, že často požívá alkoholické nápoje, a nezjišťoval, zda trestný čin zanedbání povinné výživy byl spáchán v souvislosti s požíváním alkoholických nápojů a zda u odsouzeného existuje již chorobná závislost na alkoholu.

V. Odůvodnění soudních rozhodnutí

Zatímco meritorní rozhodování soudů o trestných činech proti rodině a mládeži nevykazuje závažnější nedostatky, kvalita odůvodnění soudních rozhodnutí není zatím na požadované úrovni.

Odůvodnění právní kvalifikace se zpravidla omezuje na pouhou citaci zákonných znaků daného

trestného činu, popřípadě jen na konstatování, že obviněný svým jednáním naplnil znaky trestného činu, aniž by podle požadavku § 125 tr. ř. bylo konkrétně rozvedeno, jakými právními úvahami se soud řídil, když posuzoval zjištěné skutečnosti podle příslušných ustanovení zákona. Často je odůvodnění tak kusé, že rozsudek je prakticky nepřezkoumatelný.

Obdobně i odůvodnění výroku o trestu se často omezuje jen na citaci hledisek uvedených v § 31 odst. 1 tr. zák. bez jejich náležitého zhodnocení se zřetelem na okolnosti konkrétního případu. Stupeň nebezpečnosti činu pro společnost je hodnocen paušálně, bez rozboru hledisek obsažených v § 3 odst. 4 tr. zák. Tento nedostatek je typické zejména při odůvodňování výroku o podmíněném odsouzení podle § 58 odst. 1 písm. a) tr. zák., které často postrádá zhodnocení okolností, na jejichž základě měl soud důvodně za to, že účelu trestu bude dosaženo bez jeho výkonu.

Rovněž výrok o ochranném opatření bývá odůvodňován jen obecným konstatováním, že byly splněny zákonné podmínky pro jeho uložení. V některých případech nebyl tento výrok dokonce vůbec odůvodněn.

VI. Spolupráce se společenskými organizacemi a signalizace

Při projednávání trestných činů proti rodině a mládeži podle hlavy šesté zvl. části tr. zák. a přečinu proti socialistickému soužití podle § 9 odst. 2 zák. o přečinech se v nepatrné míře uplatňovala spolupráce se společenskými organizacemi. Jen zcela výjimečně společenské organizace nabídly převzetí záruky za nápravu obviněného a také pouze v několika případech tyto organizace vyslaly k hlavnímu líčení u okresního soudu svého zástupce. Spolupráce soudů se společenskými organizacemi se tak omezovala na vykonávací řízení, avšak ani tu využívání výchovné síly kolektivů pracujících především při výchově osob podmíněně odsouzených nedosáhlo žádoucí úrovně. Zvláště by se měla tato spolupráce rozvíjet u osob podmíněně odsouzených za trestné činy zanedbání povinné výživy podle § 213 tr. zák., kdy jde hlavně o to, aby obviněný řádně pracoval a plnil své vyživovací povinnosti, a kdy tedy může mít tato spolupráce mimořádný preventivní význam.

Podle § 184 odst. 1 tr. ř. je soud povinen při projednávání věci zaměřit se také na objasnění okolností, které vedly k trestné činnosti nebo umožnily její spáchání, a na zjištěné nedostatky upozornit příslušný státní či jiný orgán nebo organizaci (tzv. signalizace). Vzhledem k povaze trestných činů proti rodině a mládeži přicházel postup podle § 184 odst. 1 tr. ř. v úvahu jen výjimečně. Soudy v ČSR učinily v souvislosti s projednáváním trestných činů proti rodině a mládeži v letech 1981 a 1982 celkem 5 upozornění podle § 184 odst. 1 tr. ř. U soudů v SSR byl při průzkumu zjištěn pouze jeden případ takového upozornění. Nedostatkem je, že tato signalizace není intenzívněji využívána v souvislosti s projednáváním trestného činu podávání alkoholických nápojů mládeži podle § 218 tr. zák. a obdobného přečinu proti socialistickému soužití podle § 9 odst. 2 zákona o přečinech v případech, kdy se trestné činnosti dopustili pracovníci pohostinských zařízení.

Závěry

Počet osob stíhaných a odsouzených za trestné činy proti rodině a mládeži podle hlavy šesté zvláštní části trestního zákona a za přečin proti socialistickému soužití podle § 9 odst. 2 zák. č. 150/1969 Sb., o přečinech tvoří jen nepatrnou část celkové kriminality, avšak přesto tato trestná činnost zasluhuje vzhledem ke svým negativním účinkům na mravní a tělesný vývoj mládeže trvalou pozornost. Přitom je důvodný předpoklad, že zejména u trestného činu podávání alkoholických nápojů mládeži podle § 218 tr. zák., jakož i u přečinu proti socialistickému soužití podle § 9 odst. 2 zák. č. 150/1969 Sb. existuje latentní, nestíhaná kriminalita.

Celkově lze konstatovat, že soudy svým rozhodováním poskytují zájmům socialistické společnosti v této oblasti zpravidla dostatečnou ochranu. Častěji se vyskytujícím nedostatkem pouze je, že soudy

nevěnují dostatečnou pozornost zjištění, zda trestné činy zanedbání povinné výživy podle § 213 tr. zák., a ohrožování mravní výchovy mládeže podle § 217 tr. zák. byly spáchány úmyslně nebo jen z nedbalosti. U trestného činu zanedbání povinné výživy není také vždy důsledně zjišťováno, zda oprávněná osoba nebyla vydána nebezpečí nouze ve smyslu § 213 odst. 3 tr. zák.

Praxe soudů při ukládání trestů za trestné činy proti rodině a mládeži a za přečin proti socialistickému soužití podle § 9 odst. 2 zák. č. 150/1969 Sb., o přečinech je zpravidla v souladu s účelem trestu a s hledisky pro jeho ukládání (§ 23 odst. 1, § 31 odst. 1 tr. zák.). Pochybení při ukládání trestu bývá jen ojedinělé.

Nepodmíněné tresty odnětí svobody jsou ukládány nejčastěji za trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 213 tr. zák. Kladem je, že soudy při jejich ukládání využívaly dostatečně též rozpětí zákonné trestní sazby.

Ukládání podmíněných trestů odnětí svobody je zpravidla ve shodě s ustanovením § 58 odst. 1 tr. zák. Výchovný účinek těchto trestů je však snižován tím, že soudy náležitě nevyužívají možnost uložit podmíněně odsouzenému přiměřená omezení podle § 59 odst. 2 tr. zák.

Kladně lze hodnotit též praxi soudů při ukládání ochranných opatření, zejména ochranného dohledu a ochranného protialkoholního léčení.

Nejzávažnějším nedostatkem je neuspokojivá spolupráce se společenskými organizacemi. To však platí obecně, nejen pro rozhodování soudů na tomto úseku, a týká se nejen soudů, ale i ostatních orgánů činných v trestním řízení.